

Симоненко О. Ю.,
здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000–0001–5206–6368

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2020.3-4/67-79>

УДК 343.14

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОКУРОРОМ ЯК СУБ'ЄКТОМ ДОКАЗУВАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Анотація. У статті визначено, що кримінальні процесуальні правовідносини, які виникають при реалізації прокурором як суб'єктом доказування функції обвинувачення під час повідомлення про підозру визначаються як відносини, що врегульовані нормами кримінально-процесуального законодавства, котрі виникають, розвиваються та припиняються під час досудового розслідування, в межах яких реалізуються повноваження прокурора щодо повідомлення про підозру.

Метою статті є виявлення проблемних питань обґрунтування прокурором як суб'єктом доказування повідомлення про підозру та внесення пропозицій щодо їх вирішення.

Автор звертає увагу, що стандарт доказування «обґрунтована підозра», який застосовується прокурором при реалізації функції обвинувачення у досудовому розслідуванні, в практиці ЄСПЛ характеризується такими критеріями: 1) обґрунтована підозра передбачає наявність фактів або інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача у тому, що відповідна особа могла вчинити діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, відповідальність за яке на момент його вчинення встановлювалася нормами КК України; 2) обґрунтована підозра повинна ґрунтуватися на доказах отриманих прокурором, достатніх у своїй сукупності для ухвалення відповідного рішення, і не може ґрунтуватися на припущеннях; 3) існування обґрунтованої підозри встановлюється національними судами і відображається в судових рішеннях шляхом наведення змісту підозри, обставин справи і доказів, які дозволяють обґрунтовано підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення; 4) тягар доказування наявності обґрунтованої підозри покладається на прокурора та не може перекладатися на сторону захисту.

З огляду на результати аналізу норм чинного кримінального процесуального законодавства, зроблено висновок, що стандарт доказування «обґрунтована підозра» становить собою нормативно закріплене правило, що відображає можливість ухвалення низки процесуальних рішень, передбачених нормами кримінального процесуального закону, лише за умови доведення прокурором обґрунтованості припущення про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення на рівні, необхідному для постановлення відповідного процесуального рішення.

У роботі встановлено, що процедуру здійснення повідомлення про підозру особі можна умовно поділити на етапи:

1) прийняття рішення щодо необхідності здійснення особі повідомлення про підозру. Цей етап передбачає перевірку підстав здійснення такого повідомлення згідно з ч. 1 ст. 276 КПК України, дотримання процесуальних гарантій під час проведення тих чи інших слідчих або оперативно-розшукових дій або застосування запобіжних заходів, які вчинялись до моменту здійснення такого повідомлення;

2) об'єктивної/вираження сформованого внутрішнього волевиявлення уповноваженої посадової особи щодо прийнятого рішення в зовнішню форму шляхом складання тексту повідомлення про підозру відповідно до вимог, передбачених ст. 277 КПК України, та його підписання;

3) доведення інформації до відома адресата, щодо якого прийняте рішення про повідомлення про підозру, шляхом безпосереднього вручення його тексту особі згідно зі ст. 278 КПК України. На цьому етапі також здійснюється повідомлення прав підозрюваному, де в разі якщо підозрюваний висловить відповідне прохання, йому зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав (ч. 3 ст. 276 КПК України).

Ключові слова: прокурор, правовідносини, функція обвинувачення, обґрунтована підозра, кримінальне процесуальне доказування.

Постановка проблеми. Здійснення прокурором функції обвинувачення у доказуванні на досудовому розслідуванні полягає не лише у пошуку, виявленні, перевірці та оцінці доказів для встановлення фактичних обставин кримінального провадження в аспекті досягнення кінцевої мети доказування, а й у використанні доказів для прийняття кримінальних процесуальних рішень та здійснення процесуальних дій, зокрема повідомлення про підозру.

Так, згідно з даними Єдиного звіту про кримінальні правопорушення, за січень – жовтень 2020 обліковано 340 054 кримінальних правопорушення. Із зареєстрованих у звітному періоді кримінальних проваджень вручено повідомлення про підозру у 141 256 (41,5%) кримінальних провадженнях, скеровано до суду – 127 222 (37,4%)¹. Вказане свідчить, що первинною формою реалізації прокурором функції обвинувачення є правовідносини, що виникають при повідомленні прокурором особі про підозру. Саме у пред'явленій підозрі формулюється первинне обвинувачення конкретної особи. Під час дослідження процесуального порядку повідомлення про підозру

в аспекті реалізації прокурором як учасником кримінальних процесуальних правовідносин функції обвинувачення виникає низка теоретичних та практичних питань, які належним чином не врегульовані на законодавчому рівні, викликають наукову дискусію та потребують подальшого детального вивчення, що і обумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі теоретичні та практичні питання реалізації прокурором функції обвинувачення, а також правова природа і процесуальний порядок повідомлення про підозру були предметом наукових пошуків таких вчених, як: Ю. П. Аленіна, І. В. Гловюк, В. О. Гринюка, І. Г. Івасюка, О. В. Капліної, Н. С. Карпова, О. В. Маслюк, А. І. Палюха, М. А. Погорецького, І. Г. Рогатюка, С. В. Свириденка, Х. Р. Слюсарчук, О. Ю. Татарова, А. Р. Туманянц, О. В. Фараон, В. І. Фаринника, М. Ю. Черкова, А. В. Шевчишена, Л. В. Юрченко та інших. Безумовно, вказані вчені зробили значний внесок у дослідження функції обвинувачення та інституту підозри у кримінальному провадженні. Проте, реалізація прокурором як суб'єктом доказування функції обвинувачення під час повідомлення про

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-жовтень 2020 року (Форма № 1) <https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820> дата звернення 07.12.2020.

підозру була досліджена не в повну міру та потребує більш ґрунтовного аналізу.

Метою статті є виявлення проблемних питань обґрунтування прокурором як суб'єктом доказування повідомлення про підозру та внесення пропозицій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Кримінальні процесуальні правовідносини є різновидом суспільних відносин, які врегульовані нормами кримінального процесуального права, з метою захисту особи, суспільства, міжнародного правопорядку та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження¹. У цілому підтримуючи окреслений підхід до правової природи кримінальних процесуальних правовідносин, зважаючи на обмежений обсяг роботи, а також спираючись на результати аналізу наукових джерел² щодо поняття та структури кримінальних процесуальних правовідносин, зазначимо, що кримінальні процесуальні правовідносини, які виникають при реалізації прокурором функції обвинувачення під час повідомлення про підозру, визначаються як відносини, що врегульовані нормами кримінального процесуального законодавства, виникають, розвиваються та припиняються під час досудового розслідування, в межах яких реалізуються повноваження прокурора щодо повідомлення про підозру.

У вітчизняному законодавстві широко використовуються терміни «підозра»

й «обґрунтована підозра», проте відсутні їх визначення. У науці кримінального процесу також відсутня єдність підходів до визначення, структури та змісту окреслених термінів.

Так, В. О. Гринюк вказує, що підозра – це процесуальне рішення прокурора, слідчого (за погодженням із прокурором), яке ґрунтується на зібраних доказах під час досудового розслідування та в якому формується припущення про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення з повідомленням про це такій особі та з роз'ясненням її прав і обов'язків³.

О. В. Фараон зазначає, що повідомлення про підозру – це один із важливих і відповідальних актів стадії досудового розслідування кримінального провадження, який, відтак має визначену процесуальну форму і зміст⁴.

На думку О. В. Капліної, повідомлення про підозру – це процесуальна діяльність, зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його врученні особі відповідно до ст.ст. 276–279 КПК України⁵.

Ю. П. Аленін та І. В. Гловюк зазначають, що аналіз положень КПК України та наукових джерел дає змогу виокремити такі значення категорії «повідомлення про підозру»: процесуальна діяльність, зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його врученні особі відповідно до ст. 276–279 КПК України⁶;

¹ М. А. Погорецький, Кримінально-процесуальні правовідносини: структура і система: монографія. Харків: Арсіс ЛТД 2002. С. 27

² А. Денисюк, Поняття, суть і завдання кримінального процесу: лекція (1994) К.: Укр акад внутр справ 15; Л. Д. Удалова, Кримінальний процес України: загальна частина: конспект лекцій (2001) К.: НАВС 15; М. А. Погорецький, Кримінально-процесуальні правовідносини: структура і система: монографія (2002) Х.: Арсіс ЛТД 27; М. А. Погорецький, Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія (2007) Х.: Арсіс ЛТД 240; М. А. Погорецький, В. О. Гринюк, Повідомлення судді про підозру: проблемні питання правового регулювання, теорії та практики 2 (2018) *Вісник кримінального судочинства* 58–71.

³ В. О. Гринюк, Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія і практика: монографія (2016) К.: Алерта 122

⁴ О. В. Фараон, Процесуальна форма письмового повідомлення про підозру у кримінальному провадженні. 1 (2014) *Науковий вісник Харківського національного університету* 204–207.

⁵ О. В. Капліна, Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність 1 (2013) *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 238–242 <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_1_43.pdf> (дата звернення 07.12.2020).

⁶ О. В. Капліна, Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. 1 (2013) *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 238–242 <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_1_43.pdf> (дата звернення 07.12.2020).

процесуальне рішення¹; процесуальна дія²; інститут кримінального процесуального права³; етап стадії досудового провадження та форма повідомлення⁴; етап досудового розслідування⁵; перший етап формування державного обвинувачення⁶, первинна форма обвинувальної діяльності щодо конкретної особи⁷; початок реалізації функції обвинувачення⁸. Продовжуючи свою думку, ці автори підтримують позицію Т.В. Лукашкіної, що зі змісту Глави 22 КПК України можна зробити висновок про те, що під повідомленням про підозру мається на увазі і документ, у якому формулюється підозра, і дія – повідомлення про підозру⁹. Саме тому надалі слід розглянути повідомлення про підозру як процесуальний акт і як процесуальну процедуру¹⁰.

Здебільшого погоджуючись із висловленими позиціями вчених та не вдаючись до гострої дискусії з цього питання, зважаючи на предмет нашого дослідження, хотілося б зупинитись на тому, що повідомлення особі про підозру в теорії кримінального процесу може тлумачитись: як важливе процесуальне рішення, яке приймає прокурор або слідчий за по-

годженням з прокурором; як процесуальна дія; як інститут кримінального процесуального права; як форма повідомлення у кримінальному провадженні; як процесуальний акт¹¹.

У той же час, у доктрині кримінального процесу також відсутнє чітке визначення поняття стандарту доказування «обгрунтована підозра».

Звертаючись до визначення поняття стандарту доказування «обгрунтована підозра», ЄСПЛ початково зробив акцент на його фактичній стороні. Так, уперше наводячи визначення його поняття, Суд у рішенні від 30.08.1990 р. у справі «Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom» погодився з ЄКПЛ та Урядом СК у тому, що наявність «обгрунтованої підозри» передбачає наявність фактів або інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача в тому, що відповідна особа могла вчинити злочин¹². Наведене визначення неодноразово використовувалося в інших справах, в яких заявниками вказувалося на порушення національними судами у ході кримінального провадження підпункту «с» п. 1 та/або п. 3 ст. 5 Конвенції¹³.

звернення 07.12.2020)

¹ І Г Івасюк, Інститут «Повідомлення про підозру» нового кримінального процесуального законодавства України 4 (88) (2013) *Митна справа* 74–79; В Гринюк, Окремі питання повідомлення особи про підозру як початок реалізації функції обвинувачення 11 (2013) *Право України* 120–126.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за загальною редакцією професорів В Г Гончаренка, В Т Нора, М Є Шумила (2012) К.: Юстінан 1224.

³ І Г Івасюк, Інститут «Повідомлення про підозру» нового кримінального процесуального законодавства України 4 (88) (2013) *Митна справа* 74–79.

⁴ О В Іващенко, Інформування учасників кримінального провадження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 (2013) Одеса 20.

⁵ Кримінальний процес: підручник / Ю М Грошевий, В Я Тацій, А Р Туманянц та ін.; за ред. В Я Тація, Ю М Грошевого, О В Капліної, О Г Шило (2013) Х.: Право 824.

⁶ І Г Івасюк, Інститут «Повідомлення про підозру» нового кримінального процесуального законодавства України 4 (88) (2013) *Митна справа* 74–79.

⁷ Л М Лобойко, Кримінальний процес: підручник (2014) К: Істина 432 с.

⁸ В Гринюк, Окремі питання повідомлення особи про підозру як початок реалізації функції обвинувачення. 11 (2013) *Право України* 120–126.

⁹ Т В Лукашкіна, Доказывание как этап правоприменительного процесса. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.). відпов. за випуск Ю П Аленін (2013) Одеса: Юридична література 30–36.

¹⁰ Ю П Аленін, І В Гловюк, Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення 1 (2014) *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України* 161–169.

¹¹ А І Палюх, Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування дис...д-ра юрид наук 12.00.09 (2016) Львів 114–115.

¹² Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom: Judgment of the European Court of Human Rights from 30 August 1990 <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57721>> (дата звернення 07.12.2020)

¹³ Справа «Нечипорук і Йонкало проти України»: рішення Європейського суду з прав людини від 21.04.2011 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683> (дата звернення 07.12.2020); Case of Cebotari v. Moldova:

Із часом ЄСПЛ, притримуючись наведеного визначення поняття стандарту доказування «обґрунтована підозра», поряд з його фактичною стороною, додатково звертає увагу на правову сторону. Так, у рішенні від 19.10.2000 р. у справі «Włoch v. Poland» ЄСПЛ вказує, що на додаток до її фактичної сторони, наявність «обґрунтованої підозри» за змістом підпункту «с» п. 1 ст. 5 Конвенції вимагає, щоб покладені в основу факти можна було обґрунтовано вважати такими, що підпадають під одну зі статей КК, які описують кримінальну поведінку. Таким чином, «обґрунтованої підозри», безперечно, не може бути, якщо дії або факти, які ставлять у провину затриманому, не становлять злочин на той час, коли вони сталися¹.

У своїй практиці ЄСПЛ звертає увагу на тісний взаємозв'язок і взаємозалежність обґрунтованості підозри та обставин кримінального провадження. Те, що саме можна вважати «обґрунтованим», на думку Суду, буде залежати від усіх обставин². Таким чином, Суд відзначає необхідність встановлення наявності обґрунтованої підозри у кожному кримінальному провадженні з урахуванням усіх його обставин, зокрема тих, що свідчать про можливу винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Аналізуючи практику ЄСПЛ у частині застосування стандарту доказування «обґрунтована підозра», М. А. Погорецький і О. А. Міцкан наголошують, що з плином часу така підозра у вчиненні кримінального правопорушення не може бути самостійною підставою для продовження обмеження прав особи, мають

бути наведені відповідні й достатні підстави (ризик), підкріплені доказами³.

Таким чином, підтримуємо позицію тих вчених, які наголошують, що стандарт доказування «обґрунтована підозра», який застосовується прокурором при реалізації функції обвинувачення у досудовому розслідуванні, в практиці ЄСПЛ характеризується такими критеріями: 1) обґрунтована підозра передбачає наявність фактів або інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача у тому, що відповідна особа могла вчинити діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, відповідальність за яке на момент його вчинення встановлювалася нормами КК України; 2) обґрунтована підозра повинна ґрунтуватися на доказах отриманих прокурором, достатніх у своїй сукупності для ухвалення відповідного рішення, і не може ґрунтуватися на припущеннях; 3) існування обґрунтованої підозри встановлюється національними судами і відображається в судових рішеннях шляхом наведення змісту підозри, обставин справи і доказів, які дозволяють обґрунтовано підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення; 4) тягар доказування наявності обґрунтованої підозри покладається на прокурора та не може перекладатися на сторону захисту.

Повідомлення особі про підозру має важливе юридичне значення, оскільки після його складення настають відповідні правові наслідки. Досліджуючи п. 14 ч. 2 ст. 3 КПК України, момент повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення означає притягнення цієї особи до кримінальної

Judgment of the European Court of Human Rights from 13 November 2007 <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-83247>> (дата звернення 07.12.2020); Case of Grinenko v. Ukraine: Judgment of the European Court of Human Rights from 15 November 2012 <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114456>> (дата звернення 07.12.2020); Case of Labita v. Italy: Judgment of the European Court of Human Rights from 6 April 2000 <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58559>> (дата звернення 07.12.2020)

¹ Case of Włoch v. Poland: Judgment of the European Court of Human Rights from 19 October 2000. <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58893>> (дата звернення 07.12.2020)

² Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom: Judgment of the European Court of Human Rights from 30 August 1990. <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57721>> (дата звернення 07.12.2020)

³ М А Погорецький, О А Міцкан, Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у практиці Європейського суду з прав людини: вплив на вітчизняну правозастосовну практику 1 (2019) *Вісник кримінального судочинства* 37–49

відповідальності. Аналізуючи норму матеріального права, а саме ч. 2 ст. 49 КК України, про те, що перебіг давності зупиняється, якщо особа, котра вчинила злочин, ухилилася від досудового слідства або суду, дозволимо собі логічно припустити, що з моменту повідомлення особі про підозру офіційно розпочинають обчислюватись строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності. Крім цього, виходячи зі змісту ч. 1 ст. 42 КПК України, можемо також ствердно сказати, що після повідомлення особі про підозру, особа, яка залучається до сфери кримінального судочинства, набуває відповідного процесуального статусу, а саме підозрюваного. Складення такого кримінального процесуального акта сприяє виконанню таких завдань кримінального провадження, як захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування і судового розгляду, а також до кожного учасника кримінального провадження застосовується належна правова процедура. Слід додати, що після повідомлення про підозру кримінальний процесуальний закон надає право компетентним державним органам та посадовим особам за відповідних підстав застосовувати до підозрюваного запобіжні заходи¹.

Таким чином, повідомлення особі про підозру прокурором при реалізації ним функції обвинувачення – це інститут кримінального процесуального права, який полягає у вчиненні процесуальних дій прокурором, що реалізуються у відповідному правозастосовному акті, що тягне за собою притягнення особи до кримінальної відповідальності та набуття цією особою відповідного

процесуального статусу (підозрюваного), а також створює передумови для подальшого руху кримінального провадження та виконання завдань кримінального судочинства.

Принципово важливим є те, що відповідно до положень КПК України і складання зазначеного процесуального акту, і його вручення має здійснюватися однією і тією ж особою – слідчим або прокурором – процесуальним керівником. При цьому слідчий чи прокурор, які не склали повідомлення про підозру, не наділені КПК України правом вручати його. Так, згідно з ст. 277 КПК України повідомлення про підозру має містити, зокрема, такі відомості: прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення (п. 1 абз. 2 ч. 1); підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення (п. 8 абз. 2 ч. 1). Отже, в обох випадках ідеться про одну й ту саму особу прокурора. Більше того, за структурою повідомлення про підозру, визначеною в Кодексі й навіть розбитою на пункти, підпис прокурора, який здійснив повідомлення про підозру, ставиться після роз'яснення прав підозрюваного (п. 7 абз. 2 ч. 1). Тому роз'яснити права підозрюваного має виключно слідчий, прокурор, який прийняв процесуальне рішення, – склав, тобто здійснив, повідомлення. Вручення повідомлення про підозру як процесуальну дію не може вчиняти особа, яка не складала цей документ. Це також впливає із ч. 2 ст. 276 КПК України, за якою до осіб, котрі не наділені правом повідомляти про підозру, але мають право повідомляти права затриманій особі – підозрюваному, віднесені лише службові особи, які згідно із законом затримали таку особу. Інші випадки роз'яснення прав підозрюваного особою, котра не здійснює повідомлення, законом не передбачені².

¹ А І Палюх, Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування дис...д-ра юрид наук 12.00.09 (2016) Львів 114–115

² Гра поза правилами: проблемні питання пред'явлення підозри спеціальному суб'єкту та її обґрунтованість. Різні підходи до правозастосування. Науково – практичне дискусійне обговорення ключових питань правозастосування. НААУ. 20 <https://unba.org.ua/assets/uploads/26569b0fb3685970dcb3_file.pdf> (дата звернення 07.12.2020)

Законодавство визначає слова «здійснення» та «реалізація» як синоніми. За буквальним тлумаченням норми, здійснення повідомлення про підозру – це втілення цього повідомлення в життя, коли воно стає дійсним, а це можливо лише шляхом його вручення підозрюваній особі. Де-факто повідомлення про підозру є комплексним нерозривним поєднанням процесуального рішення у вигляді письмового повідомлення та процесуальної дії у формі власне здійснення повідомлення шляхом його вручення. З аналізу змісту ст.ст. 42, 277 КПК України випливає, що процесуального статусу підозрюваного (крім випадку затримання) особа набуває не після складання тексту, а лише після вручення повідомлення. Саме із цим моментом пов'язується набуття особою відповідних процесуальних прав після їх роз'яснення слідчим, прокурором. Виходячи зі змісту ст. 277 КПК України, процесуальні дії щодо складання і вручення повідомлення про підозру може вчинити виключно одна й та сама службова особа, котра має відповідні процесуальні повноваження. Так, повідомлення про підозру спеціальному суб'єктові може здійснити виключно Генпрокурор або його заступник, визначений тільки Генеральним прокурором (як керівником органу прокуратури – п. 9 ч. 1 ст. 3 КПК України) процесуальним керівником у кримінальному провадженні від самого його початку чи замінений виключно Генпрокурором у випадках, передбачених ч. 3 ст. 37, ч. 3 ст. 313 КПК України, шляхом заміни прокурора – процесуального керівника – Генпрокурора чи його заступника, який раніше здійснював процесуальне керівництво.

Отже, складати і вручати повідомлення про підозру має лише уповноважений суб'єкт. Адже порушення цього правила призведе до визнання здобутих у подальшому доказів недопустимими, скасування юридичного факту визнання особи підозрюваною.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 25.11.2020 у справі № 627/927/19. Так, Верховний Суд наголосив, що порушення порядку повідомлення про підозру особі призвело до нівелювання завдань кримінального провадження, окреслених у ст. 2 КПК, що полягають в охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення того, щоб до кожного учасника кримінального провадження було застосовано належну правову процедуру. А правовим наслідком повідомлення про підозру особі неуповноваженою на те особою, є не притягнення її до кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом. Тобто особу не було притягнуто до кримінальної відповідальності та вона не набула статусу підозрюваної в кримінальному провадженні через нездійснення (нереалізації) органом досудового розслідування в кримінальному провадженні етапу (стадії) притягнення до кримінальної відповідальності. Тому, за відсутності належного повідомлення особи про підозру, безгрунтовним і позбавленим правових підстав є наступне складання й самого обвинувального акту стосовно неї, а отже і здійснений на підставі такого обвинувального акту судовий розгляд в цьому провадженні, за наслідками якого ухвалений обвинувальний вирок¹.

Колегія суддів дійшла висновку про порушення внаслідок незаконного здійснення повідомлення про підозру права на захист засудженої, зокрема і через належне її повідомлення про права підозрюваної в кримінальному провадженні та їх роз'яснення неповноважної особою. Та, вирішуючи питання про допустимість доказів, отриманих унаслідок порушення права на захист у цьому кримінальному провадженні, касаційним судом застосовано наслідки, визначені ч. 1, п. 3 ч. 2 ст. 87 КПК України.

¹ Постанова Верховного Суду від 25.11.2020 у справі № 627/927/19 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93171491>> (дата звернення 07.12.2020)

Також П. П. Андрушко звертає увагу на відсутність прямо передбаченого порядку передоручення повноважень щодо здійснення повідомлення про підозру спеціальному суб'єктові особам, що прямо не визначені у вичерпному переліку належних для цього процесуальних осіб¹.

Так, Глава 22 КПК України визначає вимоги щодо здійснення повідомлення про підозру. Зокрема, ст. 27 КПК України передбачено, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 КПК України, у випадках: затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів; наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються главою 37 КПК України.

Варто погодитися, що найбільш конструктивним підходом є розгляд певної правової норми з точку зору не лише її змісту, а й призначення (мети). Видається, що особливий порядок кримінального переслідування чи початку притягнення спеціального суб'єкта до кримінальної відповідальності обумовлений певними об'єктивними обставинами, зокрема додатковими гарантіями, що надані спеціальним суб'єктам.

У постанові від 11 грудня 2019 року Велика Палата Верховного Суду (справа № 536/2475/14-к, провадження № 13–34кс19) зробила висновок щодо застосування норм права, які стосуються вручення підозри спеціальним суб'єктам, та зауважила, що процедуру здійснення повідомлення про підозру особі можна умовно поділити на етапи:

1) прийняття рішення щодо необхідності здійснення особі повідомлення про

підозру. Цей етап передбачає перевірку підстав здійснення такого повідомлення згідно з ч. 1 ст. 276 КПК України, дотримання процесуальних гарантій під час проведення тих чи інших слідчих або оперативно-розшукових дій або застосування запобіжних заходів, які вчинялись до моменту здійснення такого повідомлення;

2) об'єктивації/вираження сформованого внутрішнього волевиявлення уповноваженої посадової особи щодо прийнятого рішення в зовнішню форму шляхом складання тексту повідомлення про підозру відповідно до вимог, передбачених ст. 277 КПК України, та його підписання;

3) доведення інформації до відома адресата, щодо якого прийняте рішення про повідомлення про підозру, шляхом безпосереднього вручення його тексту особі згідно зі ст. 278 КПК. На цьому етапі також здійснюється повідомлення прав підозрюваному, де в разі якщо підозрюваний висловить відповідне прохання, йому зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав (ч. 3 ст. 276 КПК України)².

Продовжуючи дослідження кримінальних процесуальних правовідносин, що виникають при повідомленні прокурором про підозру, доцільно звернути увагу на підстави для здійснення такого виду процесуальної діяльності у кримінальному провадженні.

В. О. Гринюк вказує, що підстави повідомлення про підозру є неоднорідними. Вчений також робить висновок про можливість їх поділу на дві групи: формальні та юридичні. До формальних підстав повідомлення про підозру віднесено такі, які передбачені п. а, п. б ч. 1 ст. 276 КПК України. Для них є характерним не пряме, а побічне твердження про причетність особи до вчинення кримінального

¹ Гра поза правилами: проблемні питання пред'явлення підозри спеціальному суб'єкту та її обґрунтованість. Різні підходи до правозастосування. Науково-практичне дискусійне обговорення ключових питань правозастосування. НААУ. 20 <https://unba.org.ua/assets/uploads/26569b0fb3685970dcb3_file.pdf> (дата звернення 07.12.2020)

² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 року у справі № 536/2475/14-к, <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86365236>> (дата звернення 07.12.2020)

правопорушення. Формальні підстави для здійснення повідомлення про підозру є вторинними, оскільки з'являються в результаті прийняття рішення про затримання особи чи застосування до неї запобіжного заходу. Юридичною підставою для здійснення повідомлення про підозру є наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Зазначена юридична підстава для підозри є прямою, оскільки у слідчого, прокурора на досудовому розслідуванні зібрано достатню кількість доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. У зазначених посадових осіб склалося внутрішнє переконання, що саме ця конкретна особа підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення¹.

Слід зазначити, що на відміну від ухвалення слідчим суддею, судом рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а слідчим судом – також і про проведення моніторингу банківських рахунків як негласної слідчої (розшукової) дії, використання стандарту доказування «обґрунтована підозра» нормами кримінального процесуального закону прямо не закріплене як необхідна умова здійснення повідомлення про підозру. Так, згідно з ч. 1 ст. 276 КПК України, повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому ст. 278 КПК України, у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів; 3) наявності достат-

ніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення².

Аналізуючи наведені підстави повідомлення особи про підозру, О.В. Капліна обґрунтовано поділяє їх залежно від кількості доказів, які обґрунтовують підозру, на два види: 1) випадки, коли слідчому та/або прокурору вже достовірно відомо про факт вчинення кримінального правопорушення певною особою: зібрані достатні докази для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення та/або щодо особи необхідно обрати один із запобіжних заходів (пункти 2 і 3 ч. 1 ст. 276 КПК України); 2) випадки, коли доказів ще замало, знання слідчого чи прокурора на цьому етапі ще є невизначеними, неповними, уривчастими, а висновок про вчинення кримінального правопорушення певною особою можна зробити лише на підставі того, що вона затримана на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України)³. Тобто, як перший, так і другий з виокремлених видів підстав повідомлення про підозру передбачає наявність обґрунтованої підозри, рівень обґрунтованості якої водночас диференціюється залежно від підстав його здійснення. У зв'язку з цим обґрунтованою є позиція І.В. Гловюк, О.А. Міцкан, М.А. Погорецького й А.С. Степаненка, які на основі системного тлумачення норм КПК України вказують на застосованість стандарту доказування «обґрунтована підозра» до здійснення повідомлення особи про підозру⁴.

З огляду на результати аналізу норм чинного кримінального процесуального

¹ В.О. Гринюк, Окремі питання вдосконалення процесуального порядку повідомлення про підозру. Сучасні проблеми криміналістики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора В.П. Колмакова (м. Одеса, 27–28 вересня 2013 р.), упоряд. В.В. Тищенко, О.П. Ващук (2013) Одеса: Юридична література 93–96.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> (дата звернення 07.12.2020)

³ О.В. Капліна, Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. 1 (2013) *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 238–242.

⁴ М.А. Погорецький, О.А. Міцкан, Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у практиці Європейського суду з прав людини: вплив на вітчизняну правозастосовну практику 1 (2019) *Вісник кримінального судочинства* 37–49; І.В. Гловюк, А.С. Степаненко, Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні. 1 (2018) *Правова позиція* 13–20

законодавства, доходимо висновку, що стандарт доказування «обґрунтована підозра» являє собою нормативно закріплене правило, що відображає можливість ухвалення низки процесуальних рішень, передбачених нормами кримінального процесуального закону, лише за умови доведення прокурором обґрунтованості припущення про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення на рівні, необхідному для постановлення відповідного процесуального рішення.

У ч. 1 ст. 276 КПК України законодавець закріпив різні рівні «обґрунтованості» підозри для різних підстав повідомлення про підозру. Зокрема, повідомлення про підозру здійснюється у випадках: затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів; наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення¹.

Таким чином, рівень переконаності слідчого, прокурора, який необхідний для прийняття рішення про повідомлення особи про підозру, залежно від підстав такого повідомлення буде різним, з огляду на достатність інформації, яка перебуває у їхньому розпорядженні. Якщо особі повідомлено про підозру на підставі її затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, то «обґрунтованість» підозри за такої підстави буде мінімальною, оскільки, як було зазначено вище, підозра у такому випадку обґрунтовується лише фактом затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. Що ж до рівня обґрунтованості підозри у випадку, коли слідчому, прокурору вже відомо про факт вчинення кримінального правопорушення пев-

ною особою і повідомлення про підозру здійснюється з підстави наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення та/або з підстави обрання щодо особи одного із запобіжних заходів, варто зауважити, що рівень переконаності, необхідний для такого повідомлення за відповідними підставами та у відповідності до стандарту доказування «обґрунтована підозра» буде також різним².

Варто звернути увагу на те, що наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення виступає водночас як самостійною підставою для повідомлення особі про підозру (яка передбачає найвищий рівень переконаності у необхідності прийняти рішення про повідомлення особі про підозру), так і складовою таких підстав для повідомлення про підозру як затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення та (необхідність) обрання до особи одного з передбачених законом запобіжних заходів. Річ у тім, що затримати особу або обрати до особи запобіжний захід без наявності обґрунтованої підозри не можливо (оскільки в протилежному випадку такі дії будуть незаконними), а, як було зазначено, обґрунтованість підозри обумовлюється вагомістю (яка передбачає та охоплює собою достатність доказів) наявних доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Таким чином, наявність достатніх доказів для «підозри» є необхідною умовою для повідомлення про підозру також з таких підстав як затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення та обрання запобіжного заходу, просто «достатність доказів» у відповідних випадках повідомлення про підозру буде обумовлюватись різним ступенем вагомості інформації, яка становить

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 07.12.2020)

² Х Р Слюсарчук, Стандарти доказування у кримінальному провадженні. дис. канд юрид наук 12.00.09, (2017) Львів, 2017 104

основу для рівня переконаності, який необхідний для прийняття рішення про повідомлення про підозру¹.

Висновки. Зважаючи на результати аналізу чинного кримінального процесуального законодавства, правозастосовної практики та наукових джерел, доходимо висновку, що повідомлення особі про підозру прокурором як суб'єктом доказування при реалізації ним функції обвинувачення – це результат розумової діяльності прокурора щодо оцінки наявних у матеріалах кримінального провадження доказів, які з достатньою переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою, що виражається у процесуальному документі, який складається в письмовій формі відповідно до норм кримінального процесуального закону України і вручається особі, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, що зумовлює набуття цією особою процесуального статусу

підозрюваного, а також створює передумови для подальшого руху кримінального провадження та виконання завдань кримінального судочинства. Реалізація прокурором функції обвинувачення у кримінальному процесі, серед іншого, полягає у формуванні сукупності доказів для повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення виступає водночас як самостійною підставою для повідомлення особі про підозру (яка передбачає найвищий рівень переконаності у необхідності прийняти рішення про повідомлення особі про підозру), так і складовою таких підстав для повідомлення про підозру як затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення та (необхідність) обрання до особи одного з передбачених законом запобіжних заходів.

REFERENCES

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].
2. Yedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-zhovten 2020 roku [The only report on criminal offenses for January-October 2020] (Forma № 1) <https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].

BIBLIOGRAPHY

THESIS

3. O V Ivashchenko, Informuvannia uchasnykiv kryminalnoho provadzhennia [Informing participants in criminal proceedings]: avtoref. dys. na здобuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk: 12.00.09 (2013) Odesa 20 [in Ukrainian].
4. A I Paliukh, Uchast prokurora v dokazuvanni pid chas dosudovoho rozsliduvannia [Participation of the prosecutor in the evidence during the pre-trial investigation] dys...d-ra yuryd nauk 12.00.09 (2016) Lviv 114–115 [in Ukrainian].
5. Kh R Sliusarchuk, Standarty dokazuvannia u kryminalnomu provadzhenni [Standards of proof in criminal proceedings] dys. kand yuryd nauk 12.00.09, (2017) Lviv, 2017 104 [in Ukrainian].

AUTHORED BOOKS

6. M A Pohoretskyi Kryminalno-protsesualni pravovidnosyny: struktura i systema [Criminal procedural legal relations: structure and system]: monohrafiia. Kharkiv: Arsis LTD2002. S. 27 [in Ukrainian].

¹ X P Слюсарчук, Стандарти доказування у кримінальному провадженні. дис. канд юрид наук 12.00.09, (2017) Львів, 104

7. A Denysiuk, Poniattia, sut i zavdannia kryminalnoho protsesu: leksiia [The concept, essence and objectives of the criminal process: a lecture] (1994) K.: Ukr akad vnutr sprav 15 [in Ukrainian].
8. L D Udalova, Kryminalnyi protses Ukrainy: zahalna chastyna: konspekt lektsii [Criminal process of Ukraine: general part: lecture notes] (2001) K.: NAVS15 [in Ukrainian].
9. M A Pohoretskyi, Funktsionalne pryznachennia operatyvno-rozshukovoi diialnosti u kryminalnomu protsesi [Functional purpose of operational and investigative activities in criminal proceedings]: monohrafiia (2007) Kh.: Arsis LTD240 [in Ukrainian].
10. L M Loboiko, Kryminalnyi protses: pidruchnyk (2014) K: Istyna 432 s [in Ukrainian].
11. M A Pohoretskyi, O A Mitskan, Standart dokazuvannia «obgruntovana pidozra» u praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: vplyv na vitchyznianu pravozastosovnu praktyku [Standard of proof «reasonable suspicion» in the case law of the European Court of Human Rights: impact on domestic law enforcement practice] 1 (2019) Visnyk kryminalnoho sudochynstva 37–49 [in Ukrainian].

ARTICLES

12. O V Faraon, Protseualna forma pysmovooho povidomlennia pro pidozru u kryminalnomu provadzheni [Procedural form of written notice of suspicion in criminal proceedings] 1 (2014) Naukovyi visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu 204–207 [in Ukrainian].
13. O V Kaplina, Pidozra u kryminalnomu provadzheni: poniattia, oznaky, sutnist [Suspicion in criminal proceedings: concept, signs, essence] 1 (2013) Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav 238–242 <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_1_43.pdf> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].
14. I H Ivasiuk, Instytut «Povidomlennia pro pidozru» novoho kryminalnoho protseualnoho zakonodavstva Ukrainy [Institute for Notification of Suspicion of the new criminal procedure legislation of Ukraine] 4 (88) (2013) Mytna sprava 74–79 [in Ukrainian].
15. V Hryniuk, Okremi pytannia povidomlennia osoby pro pidozru yak pochatok realizatsii funktsii obvynuvachennia [Some issues of notifying a person of suspicion as the beginning of the function of the prosecution] 11 (2013) Pravo Ukrainy 120–126 [in Ukrainian].
16. Yu P Alenin, I V Hloviuk, Povidomlennia pro pidozru: zahalna kharakterystyka ta problemy udoskonalennia [Suspicion messages: general characteristics and problems of improvement] 1 (2014) Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 161–169 [in Ukrainian].

CASES

17. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 25.11.2020 u spravi № 627/927/19 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93171491>> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].
18. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 11 hrudnia 2019 roku u spravi № 536/2475/14-k <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86365236>> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].
19. Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom: Judgment of the European Court of Human Rights from 30 August 1990 <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57721>> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].
20. Case of Cebotari v. Moldova: Judgment of the European Court of Human Rights from 13 November 2007 <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-83247>> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].
21. Case of Grinenko v. Ukraine: Judgment of the European Court of Human Rights from 15 November 2012 <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114456>> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].
22. Case of Labita v. Italy: Judgment of the European Court of Human Rights from 6 April 2000 <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58559>> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].
23. Case of Włoch v. Poland: Judgment of the European Court of Human Rights from 19 October 2000. <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58893>> data zvernennia 07.12.2020 [in Ukrainian].

Symonenko O.

*Kharkiv National Academy of
Internal Affairs*

ORCID ID: 0000-0001-5206-6368

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2020.3-4/67-79>

CERTAIN PROBLEM ISSUES OF JUSTIFICATION BY THE PROSECUTOR AS A SUBJECT OF PROOF OF NOTIFICATION OF SUSPICION

Abstract. *The article stipulates that criminal procedural legal relations that arise when a prosecutor performs the function of accusation during the notification of suspicion are defined as relations regulated by the rules of criminal procedure, which arise, develop and terminate during the pre-trial investigation, within which the prosecutor's powers regarding the report of suspicion.*

The purpose of the article is to identify problematic issues of criminal procedural legal relations that arise when the prosecutor notifies of suspicion and make suggestions for their solution.

The author points out that the standard of proof «reasonable suspicion», which is used by the prosecutor in the implementation of the function of prosecution in the pre-trial investigation, in the practice of the ECtHR is characterized by the following criteria: 1) reasonable suspicion presupposes the existence of facts or information that could convince an objective observer that the person concerned could have committed an act that falls under the signs of a criminal offense, responsibility for which at the time of its commission was established by the Criminal Code; 2) a reasonable suspicion must be based on evidence obtained by the prosecutor, sufficient in its entirety to make a decision, and may not be based on assumptions; 3) the existence of a reasonable suspicion is established by national courts and reflected in court decisions by stating the content of the suspicion, the circumstances of the case and the evidence that allows a reasonable suspicion of a person in the commission of a criminal offense; 4) the burden of proving the existence of a reasonable suspicion rests with the prosecutor and cannot be transferred to the defense.

Given the results of the analysis of the current criminal procedure legislation, it is concluded that the standard of proof «reasonable suspicion» is a normatively established rule that reflects the possibility of making a number of procedural decisions under criminal procedure law, only if the prosecutor proves the involvement persons before committing a criminal offense at the level necessary for the issuance of the relevant procedural decision.

The paper establishes that the procedure for notifying a person of suspicion can be divided into stages:

1) making a decision on the need to notify the person of the suspicion. This stage involves checking the grounds for such notification in accordance with Part 1 of Art. 276 of the CPC, observance of procedural guarantees during the conduct of certain investigative or operational-search actions or application of precautionary measures that were taken before the moment of such notification;

2) objectification / expression of the formed internal will of the authorized official concerning the accepted decision in the external form by drawing up the text of the message on suspicion according to the requirements provided by Art. 277 of the CPC, and its signing;

3) bringing the information to the notice of the addressee in respect of whom the decision on notification of suspicion was made, by directly handing over its text to the person in accordance with Art. 278 of the CPC. At this stage, the suspect's rights are also communicated, where if the suspect makes a request, he is obliged to explain in detail each of these rights (Part 3 of Article 276 of the CPC).

Key words: *prosecutor, legal relations, function of accusation, substantiated suspicion, criminal procedural evidence.*